

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
X Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Суми, 28 квітня 2023 року)

Суми
2023

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Власенко В. М., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Гончаренко А. В., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Дегтярьов С. І., д-р іст. наук (Сумський державний університет);
Ільницький В. І., д-р іст. наук (Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка);
Каганов Ю. О., д-р іст. наук (Запорізький національний університет);
Камьонка М., д-р габ. (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie, Польща);
Король В. М., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Котляр Ю. В., д-р іст. наук (Чорноморський національний університет ім. П. Могили, м. Миколаїв);
Куліш А. М., д-р юрид. наук (Сумський державний університет);
Лебідь А. Є., д-р філос. наук (Сумський державний університет);
Лобко Н. В., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Черкасов А. А., д-р іст. наук (Cherkas Global University, США).

Видання рекомендоване до друку рішенням вченої ради
Навчально-наукового інституту права СумДУ
(протокол № 10 від 01.06.2023 р.)

**Суспільно-політичні процеси в Україні та світі:
історія, проблеми, перспективи** : матер. X Всеукр. наук.-
практ. конф. (Суми, 28 квітня 2023 р.) / ред. колегія :
В. М. Власенко, А. В. Гончаренко, С. І. Дегтярьов та ін.
Суми : Сумський державний університет, 2023. 196 с.

До збірника увійшли наукові статті та повідомлення викладачів, студентів, учених та аспірантів ЗВО і наукових установ, виголошені в рамках X Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільно-політичні процеси в Україні та світі: історія, проблеми, перспективи», присвяченої актуальним питанням суспільно-гуманітарних наук.

© Сумський державний університет, 2023

ГОНЧАРЕНКО А. В.

*кандидат історичних наук, доцент,
Сумський державний університет*

**ЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В ІТАЛІЇ
ФАШИСТСЬКИМ РЕЖИМОМ БЕНІТО МУССОЛІНІ
у 20–30-х рр. ХХ ст.**

Відразу після приходу до влади у 1922 р. італійські фашисти почали процес централізації державної влади в Італії та перетворення її на максимально централізовану, унітарну державу. Фашистський режим існував у межах Альбертинського статуту 1848 р. та монархічного ладу, а також використав відсутність законодавчо закріпленого особливого статусу регіонів з метою повного обмеження їх у будь-яких правах. Б. Муссоліні не допускав жодної самостійності чи навіть віддаленої подібності виборів до будь-яких регіональних чи місцевих органів влади. Префекти призначалися ще у період ліберальної держави, проте їх роль в умовах фашистської диктатури значно зросла.

У демократичній Італії існував інститут підпрефектур, запроваджений одночасно з префектурами ще в період існування Королівства Сардинії «Декретом Ратацці» та інтегрований у правову систему Королівства Італії. Метою створення цього інституту була певна децентралізація державної влади, оскільки підпрефектури створювалися в територіально-адміністративних центрах у складі

префектур. У 1927 р. королівським указом цей інститут було скасовано, а його функції повністю перейшли до префекта [1, с. 60].

Б. Муссоліні не наполягав на тому, щоб префектами були лише прихильники фашистського режиму. Навпаки, незабаром було запроваджено норму, згідно з якою представниками фашистської партії могли бути трохи більше 2/5 префектів. Вибір робився виключно на користь тих, хто відрізнявся законослухняністю та прагненням працювати в державних інтересах. Конфлікти найчастіше виникали між префектами і регіональними секретарями фашистської партії. Подібна позиція дуче була викликана глибокими розбіжностями всередині самої партії [2, с. 21].

Роль префектів постійно зростала. Їм було доручено контролювати регіональних лідерів партії та особливо жорстко, із застосуванням усіх можливих засобів боротися з учасниками руху *squadrismo* [6, с. 117] (групами фашистів, які були не підконтрольні Б. Муссоліні). Повноваження префекта охоплювали призначення мерів міст та дозволяли йому контролювати всі сфери життєдіяльності провінції.

У 1926 р. фашистський режим знищив останні залишки самостійності територій та права на волевиявлення місцевого населення. Королівський указ (лютий 1926 р.) встановив, що у муніципалітетах із населенням понад 5000 осіб розпускалися місцеві ради, натомість дозволялося створення консультативних органів, які формуються мером [1, с. 61]. Посада мера (синдака) переставала бути виборною і замінювалася посадою «подеста», який призначався префектом. Королівський указ у вересні 1927 р. поширив цю норму на всі муніципалітети [1, с. 61]. Особа, яка

претендувала на цю посаду, мала мати юридичну освіту, або бути офіцером часів Першої світової війни. Вимоги про необхідність перебувати у фашистській партії не було, проте до 1935 р. практично всі подести були представниками партії Б. Муссоліні [5, с. 192]. Цікаво, що ще під час демократичного режиму в Італії префекти були фігурою досить політизованою та частково формували місцеву еліту.

Королівський указ 1927 р. встановлював новий адміністративно-територіальний устрій Італії. У преамбулі закону вказувалася «абсолютна та термінова необхідність реорганізації кордонів провінцій для кращої реакції на запити щодо надання послуг» [1, с. 62].

Згідно з цим указом, кількість провінцій зросла з 69 до 91. Було створено провінції – Аоста, Верчеллі, Варезі, Савона, Больцано, Гориція, Пистаючі, Пескара, Рієті, Терни, Вітербо, Фрозіноне, Бріндізі, Матери, Рагуза та Кастроджовані (у тому ж році розділена на провінції Енна та Джірдженті Агрідженто) [1, с. 62].

У 1935 р. з'явилися провінції Асті та Літторія. З збільшенням кількості провінцій збільшувалася і кількість префектів, яка зросла з 73 у 1923 р. до 100 у 1927 р.

Законом 1928 р. всі виборні посади у провінціях також замінювалися державними призначеннями. Відповідно до королівського декрету за поданням міністерства внутрішніх справ керувати провінцією призначався глава (*preside*), якому надавався колегіальний орган керування (*rettori*).

Процедура призначення на посаду подеста мала призвести до припинення територіальних конфліктів, постійної боротьби місцевих еліт за владу, проведення ними

корумпованих виборів. Централізована система на, думку архітекторів фашистського режиму, була способом боротьби з традиційним провінційним світоглядом мешканців сільських районів. Особлива увага приділялася неприпустимості перетворення цього інституту на звичайну бюрократичну інстанцію, оскільки подеста знаходився найближче до населення, і саме він мав на місці уособлював фашизм [1, с. 63].

До середини 30-х рр. XX ст. фашистський режим усвідомив нездатність системи подеста вирішити поставлені завдання, більше того, можна говорити про зворотний процес – еліти, представлені переважно великими землевласниками, використовували цю посаду для вирішення своїх економічних завдань, найчастіше з допомогою місцевого сільського населення [5, с. 192].

Рим очолювався не подестом, а губернатором, який був безпосередньо підзвітний міністру внутрішніх справ. Як і префекти, подести необов'язково мали бути прихильниками фашистського режиму. Вони могли фіктивно бути членами партії, але далеко не її найвідданішими адептами [3, с. 283]. У місцевих представницьких органів влади не було жодних повноважень, їх рішення не були обов'язковими для виконання мером міста. Неприйняття фашистським режимом федеративних процесів обґрунтовується суттєвими протиріччями між фашистською ідеологією та ліберально-демократичними цінностями, частиною яких є і федералізм [1, с. 64].

Серед інших причин централізації державної влади в Італії фашистським режимом Беніто Муссоліні можна

виокремити низьку мобільність населення, яке за своїм складом було переважно сільським і не мало необхідності відвідувати столицю держави, або інші великі міста [4, с. 2].

Одним із пунктів ідеологічної доктрини італійських фашистів була зміна провінційного устрою мешканців сільських регіонів – змінити традиції, скасувати лінгвістичні особливості, соціокультурні відмінності, які могли похитнути вертикаль фашистської диктатури. Одним із способів боротьби з регіональною самосвідомістю населення було підвищення його мобільності та переміщення населення з одних регіонів до інших.

Італійські фашисти, позиціонуючи себе як радикальні націоналісти, не могли оминати питання прав неіталійського населення, яке було приєднано до країни після Першої світової війни з новими територіями, перш за все, Трентіно Альто Адідже (Південний Тіроль) та Венеція Джулія. У Трентіно Альто Адіджі кількість німецькомовного населення – 228000 осіб, у той час як у Венеції Джулія проживало 327000 словенців та 98000 хорватів.

Фашистами було вжито низку заходів для прискореної асиміляції місцевого населення – заохочення переселення до цих регіонів вихідців із північної та центральної Італії, заборона на вивчення словенської або німецької мови у школі та використання цих мов у судах та органах влади, переселення викладачів цих мов та представників творчої інтелігенції до Сардинії та території південної Італії [7, с. 86].

Фашистський режим на законодавчому рівні здійснив «італізацію» прізвиськ місцевого населення [1, с. 65]. Це було

представлено як «відновлення історичних прізвищ місцевого населення». Такі кроки призвели до значного опору місцевого населення і незабаром на цих територіях почали виникати перші націоналістичні організації, які виступали за відокремлення від Італії.

Економічна політика уряду Б. Муссоліні продовжила політику Королівства Італія, внаслідок чого економічні інтереси Півдня приносилися в жертву інтересам Півночі. Певні роботи щодо створення необхідних інфраструктури були здійснені, однак на передній план висувалися інтереси латифундистів та представників буржуазії, які підтримували режим. На території Півдня не було збудовано жодного великого промислового виробництва. Практично всі вони були зосереджені у північно-західній Італії. Це пояснювалося географічною близькістю цих регіонів до Німеччини, Австрії, Франції, які були основними інвесторам та імпортерам італійської продукції, а також високим рівнем грамотності та освіченості місцевого населення. До 1937 р. майже половина працівників промисловості та 2/3 інженерів працювали в Ломбардії [3, с. 326]. Населення Півдня продовжувало залишатися вкрай бідним, відсталим у технологічному плані та жило за умов феодального суспільства, підкоряючись великим землевласникам.

Ці процеси збільшили прірву між Північчю та Півднем країни, прискорили темпи міграції з Півдня та провокували невдоволення місцевого населення. У цей період США постійно знижували квоти для мігрантів з Італії, більшість з яких була з півдня. Еміграція до США була єдиним порятунком для тисяч італійських сімей,

особливо вихідців із Сицилії. На початку ХХ ст. США в середньому приймали 230 тисяч італійських біженців щороку. У 30-х рр. ХХ ст. ця цифра скоротилася до 10000 осіб на рік. Унаслідок цього, мешканці півдня стали переїжджати в північні регіони країни [8, с. 97].

Отже, італійці були немобільною нацією та рідко виїжджали за межі своєї провінції. Зміни у міграційній політиці США істотно вплинули на цей процес і призвели до змішання вихідців з Півдня з сіверянами. В цілому ж правління фашистів стало справжньою катастрофою для населення південних територій країни, тому не дивно, що перші антифашистські організації почали виникати саме на півдні Італії. Вони також існували на територіях, населених етнічними меншинами, але багато в чому були реакцією на кроки Б. Муссоліні щодо асиміляції місцевого населення. Національні меншини, зокрема німці, словенці та хорвати, які компактно проживали на території двох регіонів країни, були піддані утискам і систематичним порушенням прав. У той же час італійський фашизм порівняно з гітлерівським нацизмом був більш стриманим у цьому контексті режимом.

Опора диктаторського режиму Б. Муссоліні на централізовану модель політико-територіального устрою держави стала визначальною для подальшого недопущення повернення до централізованої моделі при республіканському уряді після Другої світової війни.

1. Сардян Г. Т. Политические проблемы взаимоотношений регионов с центральной властью в Италии: дис. ...канд. полит. наук: 23.00.02. Москва, 2015. 161 с.

2. Bonsaver G. *Censorship and literature in fascist Italy*. Toronto: University of Toronto Press Incorporated, 2007. 405 p.
3. Clark M. *Modern Italy. 1871 to the present*. Third edition. London.: Pearson Longman, 2008. 624 p.
4. Corner P. *The Fascist Party and Popular Opinion in Mussolini's Italy*. Oxford: Oxford University Press, 2012. 320 p.
5. Ebner M. *Ordinary Violence in Mussolini's Italy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. 288 p.
6. Lee S. J. *European dictatorships 1918–1945*. London: Taylor and Francis Group, 2003. 424 p.
7. Richard C. *The new Italians*. London: Penguin, 1995. 320 p.
8. Richards D. A. J. *Italian American: The Racializing of an Ethnic Identity*. New York: New York University Press, 1999. 273 p.

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ. ЛОКАЛЬНІ СТУДІЇ

- Бакуліна Є. С.**
Василь Вишиваний у боротьбі за Україну 3
- Власенко В. М.**
До біографії професора Леоніда Фролова 11
- Дегтярьов С. І.**
Джерелознавчий потенціал Повного зібрання законів Російської імперії щодо вивчення історії Сумщини 18
- Єльнікова А. О.**
Дослідження діяльності Українського національно-демократичного об'єднання 25
- Зьоменко М. В.**
До історії Міністерства преси та пропаганди УНР (за матеріалами фонду 1113 ЦДАВО України) 29
- Король В. М.**
Візуальні матеріали, присвячені сільській електрифікації, на сторінках повоєнної обласної преси Сумщини (1945-1955 рр.) 35
- Кудінов Д. В.**
«Камень громовой или упавший с неба»: до історії падіння та початку вивчення «сумського метеорита» 46
- Кулешова А. В.**
Передумови видання Валуєвського циркуляру 1863 р. 55

<i>Мірошніченко А. В.</i> Кримські татари: поніверяння депортації	59
<i>Осадчий Є. М.</i> Бунякинський перевіз на Сеймі	64
<i>Принь О. В.</i> Бутаков В'ячеслав Інокентійович (1882–1946) – революціонер, археолог-аматор, історик	70
<i>Ровенська С. М.</i> Олександр Сема (Семмо) – сотник армії УНР та письменник	76
<i>Рубан А. В.</i> Європейський підприємницький капітал у машинобудівній промисловості на українських землях (1874–1914 рр.)	79
<i>Рубан В. В.</i> Спортивний часопис «Гарт» (1946) (до історіографії проблеми)	83
<i>Слюсарєва Є. О.</i> Аграрне питання в програмах політичних партій в роки Української революції (1917-1921)	90
<u>ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ</u>	
<i>Гончаренко А. В.</i> Централізація державної влади в Італії фашистським режимом Беніто Муссоліні у 20–30-х рр. ХХ ст.	95
<i>Дегтярьова Д. С.</i> Історичні передумови встановлення культу особи	103

Мурашко К. О.
К. Родзаєвський: нариси з біографії російського фашиста 108

Тихончук Д.
Економічний успіх повоєнного відновлення: досвід французької держави (1944–1969 рр.) 112

Червяченко В. Р.
Чехословаччина напередодні «Празької весни» 1968 р. 116

СУСПІЛЬСТВО І ПОЛІТИКА: МИНУЛЕ ТА СЬОГОДЕННЯ

Власенко В. М., Сугоняко Д. Р.
До біографії Якова Моралевича 122

Гаврилишин П. М.
Богдан Гаврилишин – член Римського клубу 131

Зьоменко М. В.
Створення Міністерства преси і пропаганди УНР 136

Лобко Н. В.
Вплив радянського гендерного порядку на формування трудової орієнтації чоловіків і жінок 140

Степанов В. В.
Мова як засіб маніпуляції в процесах державотворення і політичних трансформацій 146

Тодоров І. Я.
Безпекові гарантії для України: стан і перспективи 151

КУЛЬТУРА ТА СУСПІЛЬСТВО: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

Антонов Є. М.

Сумський обласний художній музей
ім. Никанора Онацького 156

Бублик О. І.

Звичаї та побут жителів села Закотне
Луганської області 160

Єгорова Є. С.

Вплив російсько-української війни на крелевецьке
переборне ткацтво 168

Карпенко М. В.

Козацькі традиції: матеріали до вивчення питання 174

Кузьома В. С.

Казка «Приречений царевич» як джерело до вивчення
історії Давнього Єгипту 177

Михайліченко М. А.

Пам'ятки культурної спадщини Сумського району та
перспективи розвитку історико-культурного туризму 183

Шуть Т. І.

Заклади жіночої духовної освіти на території
Наддніпрянської України в ХІХ ст. 188

Наукове видання

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
Х Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Суми, 28 квітня 2023 року)

Оригінал-макет підготовлено на
кафедрі історії СумДУ

Редколегія не несе відповідальності за точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Матеріали друкуються в авторській редакції. Точка зору редколегії не завжди збігається з точкою зору автора.

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 16,77. Обл.-вид. арк. 19,83. Тираж 100 пр. Зам.№
Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.